

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต มีวัตถุประสงค์และขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้ คือ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
2. ประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธี purposive sampling จากจำนวนประชากรทั้งหมด ได้กลุ่มตัวอย่างที่เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 162 คน แยกออกเป็น 4 กลุ่ม คือ ผู้บริหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต 5 คน สถานประกอบการ 46 คน ศิษย์เก่า 106 คน และผู้สอน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยชิ้นนี้ประกอบไปด้วยเครื่องมือ 3 ชิ้นคือ แบบสำรวจข้อมูล แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร และเอกสารหลักสูตร

ขั้นตอนการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ สถานประกอบการ 46 คน ศิษย์เก่า 106 คน ผู้สอน 5 คน จากแบบสำรวจความคิดเห็น ผู้บริหารมหาวิทยาลัย 5 ท่าน จากการสัมภาษณ์ใน 5 ประเด็น คือ

1. ด้านนโยบาย ปรัชญา แนวโน้ม ทิศทาง การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
2. ด้านคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาจากโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
3. ด้านคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาที่พึงประสงค์ทางด้านภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม
4. ด้านแนวโน้มทิศทางของหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม
5. แนวโน้มเนื้อหาสาระเพิ่มเติม ในสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มาประกอบกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรที่กำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการการอุดมศึกษา มาดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยคณะกรรมการ ทั้ง 7 ท่าน ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นดังนี้ คือ 1) การกำหนดปรัชญา และวัตถุประสงค์หลักสูตร 2) การกำหนดความสามารถของผู้สำเร็จการศึกษาที่ต้องการ 3) การกำหนดภาระการเรียนรู้ที่ต้องการ 4) การกำหนดรายวิชาและสังเขปรายวิชาต่าง ๆ และ 5) การกำหนดโครงสร้างหลักสูตร
2. หลังจากทำเป็นเอกสารหลักสูตรแล้วได้นำมาให้คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบ เสนอแนะ และปรับปรุงแก้ไข
3. หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการเสนอแนะจากคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาปรับปรุงก่อนที่จะนำไปสู่ขั้นการประเมินคุณภาพหลักสูตรต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินหลักสูตร

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิพากษ์หลักสูตรจากคณะกรรมการ ที่เป็นบุคคลกรทั้ง ภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ทั้ง หมด 7 ท่าน ได้แก่

1. นักพัฒนาหลักสูตร 1 ท่าน
2. มัคคุเทศก์อาชีพ 1 ท่าน
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว 1 ท่าน
4. ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรม 1 ท่าน
5. ผู้บริหารมหาวิทยาลัย 3 ท่าน ได้แก่ อธิการบดีฝ่ายวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และที่ปรึกษาฝ่ายพัฒนาหลักสูตรโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ 1 ท่าน รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 1 ท่าน และผู้ประสานงานโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ 1 ท่าน

โดยการพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมด ดังนี้ คือ ชื่อหลักสูตร ชื่อปริญญา หน่วยงานที่รับผิดชอบ ปรัชญา และวัตถุประสงค์หลักสูตร กำหนดการเปิดสอน คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา การรับเข้าศึกษา ระบบการศึกษา ระยะเวลาการศึกษา การวัดผลและการสำเร็จการศึกษา อาจารย์ผู้สอน จำนวนนักศึกษา ห้องสมุด งบประมาณ หลักสูตร ได้แก่ จำนวนหน่วยกิตรวม โครงสร้างหลักสูตร แผนการศึกษา สังขประยาวิชาต่าง ๆ ตัวอย่างแผนการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตร

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. สรุปผลการวิจัยด้านการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร
2. สรุปผลการวิจัย ด้านการพัฒนาหลักสูตร
3. การประเมินหลักสูตร

ซึ่งมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. สรุปผลการวิจัยด้านการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร

1.1 ด้านนโยบาย ปรัชญา ทิศทางการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต สรุปได้ดังนี้ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตพยายามเลือกจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาที่เป็นความต้องการของสังคม และตลาดแรงงาน และมหาวิทยาลัยมีความพร้อมและโดดเด่น ได้แก่ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและโรงแรม และภาษาต่างประเทศ ซึ่งทั้ง 2 ด้านนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตมีความพร้อมและความชำนาญเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

1.2 คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาจากโปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้แยกออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ความสามารถส่วนบุคคล ได้แก่ ความสามารถทางด้านคอมพิวเตอร์และทักษะการแก้ปัญหา

ในภาพรวมนั้นจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี 2) ด้านความรอบรู้ในสาขาวิชา สรุปได้ว่าสามารถนำภาษาอังกฤษที่เรียนไปนั้นไปใช้ประกอบวิชาชีพของตนได้จริง 3) ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น และเจตคติต่อการทำงาน สรุปได้ว่าสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี และไม่มีปัญหาใด ๆ ขอบงานที่ตนเองทำอยู่ในปัจจุบันนี้ เพราะได้ใช้ภาษาอังกฤษที่ตนเองได้เรียนมา

1.3 คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาที่พึงประสงค์ทางด้านภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม สรุปได้ว่า 1) ควรเป็นผู้มีทักษะทางการสื่อสารครบทั้ง 4 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการพูด ฟัง อ่าน และเขียน 2) ผู้สำเร็จการศึกษามีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ 2 ด้าน คือ ภาษาอังกฤษที่ใช้ในสำนักงานทั่ว ๆ ไป เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำงาน และภาษาอังกฤษเฉพาะด้านทางด้านการท่องเที่ยวและโรงแรม

1.4 แนวโน้มทิศทางของหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม สรุปได้ว่าควรมีลักษณะดังนี้ คือ 1) ควรให้ผู้ศึกษาได้ฝึกฝนทักษะทางภาษาให้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้าน การพูด การฟัง การอ่าน และการเขียน ตามลำดับ 2) หลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่ น่าจะเป็นรูปแบบที่มีการจัดการเรียนการสอนภายในชั้นเรียนผสมผสานกับการใช้ e-learning เข้ามาช่วย 3) ควรเป็นหลักสูตรที่มี 2 ทางเลือก คือ การทำวิทยานิพนธ์ หรือการทำสาระนิพนธ์ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของผู้เรียนแตกต่างกัน 4) ควรเป็นหลักสูตรที่มีการนำความรู้ทางด้านเทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานเพื่อให้ผู้ศึกษาได้นำไปปรับใช้กับการประกอบวิชาชีพของตน 5) หลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่ ควรมีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติงานจริง มีการเดินทางไปศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ พร้อมกับการฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม

1.5 แนวโน้มเนื้อหาสาระเพิ่มเติมในสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม สรุปได้ว่าหลักสูตรนี้ควรมีสาระเพิ่มเติมดังนี้คือ 1) ด้านความรอบรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์กับงานท่องเที่ยวและโรงแรม 2) ด้านความรอบรู้การวิจัย สถิติเพื่อการวิจัย 3) ความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวและแขกผู้มาพักโรงแรม 4) มีความรอบรู้ในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการโน้มน้าวใจและสมานฉันท์ 5) มีความรอบรู้ในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการวางแผนการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวและโรงแรม 6) มีความรอบรู้ในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการวางแผนการจัดรายการนำเที่ยว 7) มีความรอบรู้ในแหล่งโบราณคดี สถาปัตยกรรมไทย และสามารถสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษได้

- 8) การศึกษาดูงาน และการจัดกิจกรรมทางด้านภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม
 9) การสัมมนาแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นทางด้านภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม

2. สรุปผลการวิจัยด้านการพัฒนาหลักสูตรสรุปผลได้ดังนี้คือ

2.1 ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม มีปณิธานมุ่งมั่นที่จะผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการและวิชาชีพ โดยเป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมการฝึกปฏิบัติงานในหน่วยงานทางด้านการท่องเที่ยวและโรงแรมควบคู่ไปกับการเรียนในชั้นเรียนเพื่อจะความสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด ควบคู่ไปกับการขยายบรรณวิชาชีพของตนโดยมีวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในการผลิตมหาบัณฑิตให้มีคุณสมบัติดังนี้ คือ

- 1) เพื่อพัฒนานักวิชาการและวิชาชีพการท่องเที่ยวและโรงแรมโดยกระบวนการวิจัยเพื่อบุกเบิกความรู้ใหม่อย่างอิสระ
- 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ศึกษาให้มีความรู้และทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรมระดับสูงผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาไทย เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวและโรงแรม เผยแพร่ภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ ตลอดจนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพ
- 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ศึกษา ให้มีทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ การแก้ปัญหา การบูรณาการ จริยธรรมและคุณธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 4) มีทักษะการจัดการที่สามารถปฏิบัติงานด้วยตนเองได้อย่างอิสระและปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ความสามารถของผู้สำเร็จการศึกษาที่ต้องการ และภาระการเรียนรู้ของผู้เรียน จากปรัชญาและวัตถุประสงค์หลักสูตรนำมาสู่การกำหนดความสามารถของผู้สำเร็จการศึกษาที่ต้องการซึ่งนำไปสู่การกำหนดภาระการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องการอีกต่อหนึ่ง

2.3 โครงสร้างหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรม สำหรับลักษณะโครงสร้างหลักสูตรนำผลมาจากการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวางโครงสร้างหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) หากนำมาจัดเป็นหมวดวิชาต่าง ๆ สามารถจัดได้ดังนี้คือ

ก) หมวดวิชาเฉพาะด้าน 29 หน่วยกิต

- วิชาบังคับ 14 หน่วยกิต
- วิชาสัมพันธ์ (เลือก) ไม่น้อยกว่า 15 หน่วยกิต (แผนวิทยานิพนธ์)

และ 21 หน่วยกิต (แผนสารนิพนธ์)

ข) หมวดนิพนธ์

- วิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต
- สารนิพนธ์ 6 หน่วยกิต

3. สรุปผลการประเมินหลักสูตร ได้ข้อสรุปว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนั้น มีจุดเด่นหรือจุดแข็ง ดังนี้คือ

- 1) เป็นหลักสูตรใหม่ที่ยังไม่เคยมีที่ใดเปิดมาก่อน
- 2) ชื่อของหลักสูตรมีความเหมาะสมและบ่งบอกถึงสาขาวิชาอย่างชัดเจน
- 3) วัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อ มีความชัดเจนและตรงตามกรอบการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548 ในหัวข้อการประเมินวัตถุประสงค์ 6 ด้าน
- 4) ระบบการศึกษาจัดไว้ 2 แผนการศึกษาถือว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อผู้ศึกษาในการเลือกเรียนตามความต้องการของตน

5) เนื้อหารายวิชาต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับประเด็นการพิจารณา 5 ประเด็นคือ เนื้อหารายวิชาที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักสูตร เนื้อหารายวิชาเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ทั้งทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กันไป เนื้อหารายวิชาที่มีความทันสมัย ทันเหตุการณ์ เนื้อหารายวิชาที่มีความเข้มข้นตามมาตรฐานวิชาชีพ และเนื้อหารายวิชาที่มีความสอดคล้องกับ ความต้องการของหน่วยงานที่จะรับผู้สำเร็จการศึกษาเข้าทำงาน

จุดด้อย หรือ จุดอ่อน

1) หลักสูตรที่พัฒนามีความแข็งแกร่งไป คือมีรายวิชาบังคับ ถึง 23 หน่วยกิต และมีรายวิชาเลือกน้อยเกินไป ทำให้ไม่เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียน แต่ละคนต่างมีความต้องการและจำเป็นในการเรียนรายวิชาที่แตกต่างกันเพื่อนำความรู้กลับไป ใช้ในการทำงานของตน

2) จากเหตุผลข้อ 1 อาจก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการบริหารจัดการหลักสูตร เนื่องจากถ้าขาดแคลนบุคลากรในรายวิชาบังคับแล้ว จะทำให้เกิดปัญหาตามมาได้

3) จำนวนรายวิชาในหมวดวิชาเลือกนั้นน้อยเกินไป น่าจะมีรายวิชาใหม่ ๆ ที่เป็น ความต้องการของสังคม หรือ Issues ใหม่ ๆ เข้ามาด้วยจะทำให้หลักสูตรน่าสนใจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลการวิจัย ข้อวิจารณ์และข้อสังเกตจากผู้เชี่ยวชาญที่ได้ ทำให้ทราบถึงแนวทาง ในการพัฒนาหลักสูตรและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งสามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะ ต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การจะนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ผู้สอนควรมีการวางแผนหรือจัดทำโครงการรองรับ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

2. ควรเตรียมทรัพยากรต่าง ๆ ให้เพียงพอเพื่อรองรับการนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ไปใช้ เช่น การเตรียมสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน ห้องสมุด แหล่งค้นคว้าต่าง ๆ ที่ทันสมัย งบประมาณ ผู้สอน การประชาสัมพันธ์หลักสูตร แหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพภายนอก

3. ปัจจุบันภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวและโรงแรมเป็นที่สนใจของบุคคลทั่วไป หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ควรนำไปลงในเว็บไซต์ให้สาธารณชนหรือผู้ที่สนใจได้รับทราบ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป

4. ควรมีการสร้างกระแสการพัฒนาหลักสูตรขึ้นภายในมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ระดับ โพรแกรมวิชา ระดับคณะ จนถึงระดับมหาวิทยาลัย เพื่อก่อให้เกิดความตื่นตัวและการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรอันจะเป็นการช่วยให้เกิดการยอมรับหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ลดการต่อต้าน นอกจากนี้แล้วยังเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน สมานสามัคคีกับทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งระดับผู้บริหารมหาวิทยาลัย ผู้บริหารคณะ ผู้บริหารโพรแกรมวิชา คณาจารย์ประจำ โพรแกรมวิชาได้มีจุดมุ่งหมายและทิศทางไปในทางเดียวกันเพื่อก่อให้เกิดความสมานฉันท์

5. การมีความมุ่งมั่นที่จะนำแนวทางการพัฒนาหลักสูตรนี้ไปใช้จริงเพื่อการพัฒนา หลักสูตรอื่น ๆ ของทางมหาวิทยาลัยนั้น ต้องคำนึงว่าการพัฒนาหลักสูตร ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐาน ความต้องการที่แท้จริงของสังคม ผู้ประกอบการ ผู้ศึกษา จึงอาจเป็นข้อจำกัดหรืออาจเป็น อุปสรรคกับผู้พัฒนาหลักสูตรบางกลุ่มเนื่องจากต้องใช้งบประมาณ และกรรมวิธีต่าง ๆ มากมายกว่าจะได้หลักสูตร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบของการวิจัย โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการ พัฒนาหลักสูตรใหม่ โดยมีได้ศึกษาถึงการนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปใช้ ดังนั้นในการวิจัย ครั้งต่อไป จึงควรกระทำในเรื่องต่อไปนี้เป็น

1. ควรมีการศึกษาหรือการทำวิจัยหลังจากที่นำหลักสูตรนี้ไปใช้แล้วเพื่อประเมินหลักสูตร และนำผลที่ได้จากการประเมิน มาปรับปรุงหลักสูตรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยอาจทำหลังจากได้ใช้หลักสูตรนี้แล้ว 2 ปี
2. ควรมีการศึกษาวิจัยหลักสูตรระดับปริญญาตรีอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เพื่อขยายผลการพัฒนาหลักสูตรในระดับปริญญาโทต่อไป